

Simlinge kyrka

Lunds stift

Fasad mot sydöst.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2018-10-18

jais
arkitekter
—

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Simlinge kyrka

Dalköpinge församling, Skytts kontrakt, Lunds stift, Simlinge socken,
Trelleborg Simlinge 33:1, Trelleborgs kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Från öster. Flygfoto:Pär-Martin Hedberg.

Simlinge ligger på Söderslätt en mil nordöst om Trelleborg. Slättbygden har Sveriges bästa åkerjord. De goda förutsättningarna för odling gjorde redan under förhistorisk tid området attraktivt vilket flera fornlämningar visar. Bland dem märks en handkvarnsten från yngre stenåldern som hittades i Simlinge kyrkogårdsmur. Kring 1000-talet, efter befolkningsökning och förbättringar inom jordbruket, skedde en omfattande bybildning. Under 1100-talet bildades socknarna och flera romanska kyrkor byggdes i området, ibland ersatte de en träkyrka. På Söderslätt är socknarna små och kyrkorna ligger tätt. På kartor från slutet av 1600-talet över Simlinge visas att byn var en rundby med gårdar som låg kring en gemensam byplats och en damm för

vattning. Kyrkan låg i byns nordöstra del. Byn var omgiven av odlingsmark indelad i en mängd smala tegar. Denna struktur behölls fram till enskiftet i början av 1800-talet då landskapet omvandlades. Jorden sammanfördes i större enheter, byn splittrades och hälften av gårdarna flyttades ut från bykärnan. Nya gatehus och en skola byggdes. Under första delen av 1900-talet tillkom en del villabebyggelse i byns södra och västra delar.

De senaste decennierna har inneburit ökad mekanisering av jordbruket, sammanslagning till större enheter av jorden och minskat behov av arbetskraft i lantbruket.

Kyrkan ligger i nordöstra delen av den gamla kyrkbyn som är omgiven av jordbrukslandskap. Byvägen kantad med pilar går längs kyrkogården i öster. Intill kyrkan i söder ligger före detta skolan som numera är församlingshem. Mot norr och öster utbreder sig jordbruksfält. I sydväst ligger några gårdar och hus. En öppen grönyta finns fortfarande i mitten av byn.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan byggdes i slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet. Den uppfördes av tegel med långhus, lägre kor och halvrund absid. Dateringen är med hänsyn till att teglet kom vid denna tid. Koret och absiden valvslogs vid uppförandet. Likt romanska kyrkor hade den norr- och sydportal och små högt sittande fönster. Murarna var dekorerade med lisener och takfotsgesimser. Flera tegelkyrkor finns i närheten, Maglarp och Gislöv från omkring 1200 och Dalköpinge från 1200-talets andra hälft. En tegelkista, av samma tegeltyp som i kyrkans murar, hittades mitt i koret vid en arkeologisk utgrävning 1972. Eventuellt välvdes korvalvet som en baldakin över en stormannagrav.

Under 1400-talet valvslogs långhuset och nya fönster togs upp. Ett vapenhus som revs på 1800-talet byggdes framför sydportalen under senmedeltiden. På 1600-talet försågs kyrkan med en läktarpredikstol framför triumfbågen. Det förklarar den ojämna upphuggningen i triumfbågen där prästen stod.

Den stora befolkningsökningen gjorde den medeltida kyrkan för liten. 1852 förlängdes långhuset åt väster. Ett torn byggdes i väster som ersatte klockstapeln på kyrkogården. Tornet hade samma bredd som långhuset i nedre delen och smalare överdel. Sydportalen murades igen och en ny ingång gjordes genom tornet. Valven i långhuset revs och tre nya kryssvalv murades upp. Förmodligen fick fönsteröppningarna sin nuvarande utformning. En läktare byggdes i väster. Hela taklaget förnyades. Taket täcktes med tegel. Ritningarna utfördes av arkitekt H J Strömberg. Han har bland

annat ritat Akademiska föreningens hus i Lund 1848. Senare blev han stadsarkitekt i Göteborg.

Kyrkan har flera gånger reparerats, nedan följer ett urval från underhållsplanen.

Under andra halvan av 1800-talet gjordes en prästingång i absiden.

1916 byttes tegelgolvet till cementmosaik.

1971-72 gjordes en omfattande restaurering efter handlingar av Eiler Græbe.

Samtliga golv lades om med nytt tegel, vilket var en återgång till tidigare golvmaterial.

En tegelvägg murades upp i tornbågen. Sakristia inrättades i tornet. Ny trappa i tornet. Ny orgel och bänkinredning. Ny värmeanläggning. Fönstren renoverades eller förnyades. Nya innanfönster sattes in. Prästingången i absiden som var upptagen på 1800-talet ersattes med ett litet fönster. Altaruppsats och predikstol var övermålade med vit färg. Tidigare färglager togs fram.

1987 förnyades ytterdörren i väster.

2016 putslagades och kalkades fasaderna. Partiell omläggning av takpannor.

Exteriör

Kyrkan består av långhus, smalare lägre kor och halvrund absid i öster samt ett torn i väster. Absid, kor och de två östligaste travéerna i långhuset är från omkring 1200 medan torn och långhusets förlängning är från 1852.

Murarna är vitputsade, ekfönstren är spetsbågiga, fasaden artikuleras av lisener och takfotsgesimser. Taken är täckta med tegel och plåt.

Fasad mot sydväst.

Korets takgesims.

Murarna är uppförda av tegel, både de romanska och 1800-talsmurarna. Murarna är spritputsade och vitkalkade. På de medeltida delarna är putsen tunnare och teglet delvis synligt. Långhuset har hörnlisener och en takfotsgesims av tandsnitt, sågskift och utkragande skift på både den romanska och 1800-talsdelen. Bara sockeln skiljer ut långhusets förlängning där den nyare delen har en högre och tydligare sockel. Absid och kor har en takfotsgesims av rundbågsfris, sågskift och utkragande skift.

Gavelväggarna på långhus och kor mot öster sticker upp över taket och är plåttäckta.

Tornet har samma bredd som långhuset i sin nedre rektangulära del och en smalare kvadratisk övre del. Visuellt rider tornet på sadeltaket.

Tornets övre del avslutas med gavelspetsar i alla väderstreck. Varje gavel har tre spetsbågiga blindingar, nischer. I varje blinding finns två mindre blindingar. Under gavlarna finns spetsbågiga ljudluckor i alla väderstreck. Kyrkans enda ingång är i väster genom tornet. Ingången sitter i ett utkragande dekorativt spetsbågigt parti med flera språng omgivna av lisener vid sidorna och blindingar ovanför. Både dörr och andra våningens fönster omfattas av portalen. Den stickbågiga pardörren är av ek från 1987.

Fönstren i torn, långhus och kor sitter i spetsbågiga spritputsade öppningar och har fasta bågar av gråmålad ek. Bågarna är blyspröjsade i diagonalt mönster. Små blyrosetter sitter i skärningspunkterna. Solbänkarna är slätputsade, gråmålade och kraftigt sluttande.

Långhus och kor har sadeltak belagda med röda enkupiga tegelpannor. Tornets nedre del täcks av en fortsättning på långhusets tegeltak. Absiden har ett halvt kägeltak täckt med rödmålad skivtäckning av plåt. Tornets firsidiga spira täcks med gråmålad skivtäckning av plåt. Avvattningen är med hängrännor och stuprör av vit plåt.

Interiör

Vapenhuset ligger i tornets bottenvåning. Det är ett rektangulärt rum med putsade vitfärgade väggar, rött tegelgolv och plant lågt trätak med furupanel. Det finns fyra kraftiga murklackar som stöd för tornets övre smalare del. Rummet har dagsljus från ett fönster. Vapenhuset ändrades 1972 då sakristia och ny spiraltrappa byggdes. Sakristian i söder avskiljs med en trävägg mellan murklackarna. Väggen är klädd med furupanel fäst med handsmidd spik. I norr finns en gråmålad spiraltrappa med eksteg till andra våningen. En grå pardörr av ramverk och fyllningar leder in till långhuset.

Kyrkorummet består av långhus, smalare kor och absid. I långhuset är den västligaste delen tillbyggd 1852. I väster finns orgelläktaren. Slutna bänkar står på ömse sidor om mittgången i långhuset. Bänkarna går ut till ytterväggarna. Tegelväggarna är putsade och kalkade. Golvet är belagt med rött kvadratisk tegel sedan 1972. Under bänkkvarteren ligger brädgolv. Predikstolen står i sydöst, dopfont och ljusbärare i nordöst.

Stora, lågt placerade fönster med blyspröjsat antikglas belyser rummet. Innerfönstren har ekbågar med hel glasruta som sattes in 1972. Fönsterbänkarna sluttar kraftigt. På

varje fönsterbänk står en liten ekhylla med horisontell ovansida.

Långhuset är välvt med tre putsade spetsbågiga kryssribbvalv vilande på tresprångiga pilastrar med kragband. Valven är murade med halvstenstegel. Valvribborna har rektangulärt tvärsnitt. Sköld- och gördelbågar har rektangulärt tvärsnitt med följdskift. Samtliga valv i långhuset uppfördes 1852 efter 1400-tals förlagan. Väggar och valv är slätputsade och vitkalkade. I valven hänger ljuskronor av mässing.

Långhuset mot koret i öster.

Långhuset mot orgelläktaren i väster

Uthuggning i triumfbågen.

Triumfbågen mellan kor och långhus är hög och smal. Den har en uthuggning i överdelen som förmodligen tillkom när man satte in en läktarpredikstol på 1600-talet.

Koret är i samma nivå som långhuset och golvet belagt med samma sorts tegel som i långhuset. Koret är välvt med ett ursprungligt kryssvalv men är delvis ommurat. Det vilar på hörnpilastrar med kvadratisk tvärsnitt utan kragband. Ribborna är rektangulära. Kor och absid upptas av altaruspsatsen innanför altarringen. Golvet innanför altarringen är av mörk kalksten. Absiden är välvd med ett ursprungligt hjälmvalv. Väggar och valv är putsade och vitkalkade, golvet av mörk kalksten.

Orgelläktaren från 1852 i väster i långhuset har en genombruten orgelbarriär med en rundbågsarkad och svarvade baluserdockor målade i grått med detaljer i grönt och guld. Läktaren vilar på fyra kolonner med kapital med akantusblad.

Tornets övre våningar nås från vapenhuset. På fjärde våningen står klockbocken av furu med inslag av ek med kyrkans två klockor. Spetsbågiga ljudöppningar med brädluckor finns i alla väderstreck. På golvet ligger brädor, tegelväggarna är putsade och det är öppet upp till tornets takstol.

Vinden över långhuset nås från tornets tredje våning. Tegelmanen av halvstenstegel är tunt putsade. Takstolen av furu förnyades 1852 och består av högben, tassar, stödben, och hanbjälkar. En igenmurad rundbågig ursprunglig fönsteröppning syns ovan manen i södra långhusmuren.

Inredning och inventarier

Altaret från 1623 av trä har sidor med ramverk och fyllningar. Under altarskivan finns en dekorativ list med tandsnitt och äggstav. Målade i blått med ljusare marmorerade fyllningar.

Altaruspsatsen av trä från 1623, byggdes eventuellt om på 1700-talet. En oljemålning i dova färger på trä med motiv av nattvardens instiftande omges av korintiska kolonner och snidade vingar med ansikten och fruktornament. En baldakin krönt med gavelmotiv vilar på två kolonner med postament som står på altarbordet. Baldakinens tak förnyades 1972 då även färger från 1700-talet togs fram.

Altarringen har smala svarvade balusterdockor av trä marmorerade ljusgrå. Knäfall och överliggare är tygklätt. Osäker datering 1700-1880-tal. Sockeln förnyad 1972.

Dopfunten av sandsten är troligen från 1200-talet vid kyrkans uppförande. Den runda cuppan är dekorerad med en rundbågsfris med nedhängande liljor i överkant och med rundstavar på undersidan. Foten är en attisk bas med hörntappar på en fyrkantig sockelplatta. Funten hänförs till Hallarödsgruppen av Lars Tynell i "Skånes medeltida dopfuntar". Övriga funtar i denna grupp finns i Billinge, Hallaröd, Södra Åby och Perstorp.

Predikstolen i renässansstil är av snidad bemålad ek med tre sidor från 1623. Trappa, golv och korgens undersida är från 1972. Då togs även ursprunglig färg fram. Predikstolen var från början en läktarpredikstol monterad framför triumfbågen, ovanför mittgången. Eventuellt flyttades predikstolen vid kyrkans tillbyggnad 1852. De tre sidorna har skuren dekor kring målade bilder av Kristus och två evangelister. Målningen är fragmentariskt bevarad. Tandsnitts- och äggstavsdekor i överkant.

Dopfunt.

Predikstol.

Altaruppsats.

Bänkinredningen är sluten och tillkom troligen 1852. Den förnyades 1972 för att göras bekvämare. Endast dörrarna är kvar från den gamla inredningen. Ryggar och dörrar är uppbyggda av ramverk. Gavlarna är släta. Profilerad överliggare. Målad i blått, enkel grå marmorering samt röd detaljrand och överliggare.

Orgeln är byggd 1972 av J Künkels Orgelverkstad i Lund. Orgelfasaden ritades av Eiler Græbe. Nedre delen är av oljad furu med ramverk och fyllningar av panel. Övre delen är indelad i tre fält med svängd ovankant med synliga pipor.

Storklockan är gjuten 1938 av M&O Ohlsson i Ystad. *Lillklockan* är omgjuten 1803 av Lars Olofson i Malmö. Klockorna av malm är prydda med inskriptioner och växtbårder.

Kyrkogården

Historia

Den äldsta delen av kyrkogården närmast kyrkan etablerades under medeltiden. Medeltida kyrkogårdar anses allmänt ha varit inhägnade, betade ängar, som även

fungerade för profana ändamål. Gravarna utformades ofta som små kullar med träkors. Under andra hälften av 1800-talet omgestaltades ett stort antal kyrkogårdar i Skåne då de fick stramare planlösningar med gångar och kvarter och omgärdade gravplatser.

På karta från 1698 är den rektangulära kyrkogården omgärdad, eventuellt med en mur. Sannolikt fick Simlinge kyrkogård sitt nuvarande utseende med gångar och omgärdningar kring gravplatser i samband med att kyrkan byggdes till 1852. 1932 utvidgades kyrkogården mot öster.

Från norr. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg.

Beskrivning

Kyrkogården omges av en fogad gråstensmur avtäckt med rött tegel och en trädkrans av lindar. Grindar finns i öster och söder. Huvudingången i söder har gjutjärnsgrindar, i öster smidesgrindar mellan murade stolpar.

Utvidgningen från 1932 i öster markeras med en liten bit av en äldre kyrkogårdsmur som är sparad.

Kyrkan omges av singel. Gravplatserna är singelbelagda och omges av buxbom och liguster. Häckarna är högre än vanligt. Gravplatserna är stora med flera stenar inom samma omgärdning. På flera gravplatser växer vintergröna växter. Söder om kyrkan

står stenarna tätare och är högresta. Här finns bland annat stenar som avbruten kolonn, obelisk och naturromantiska trädstammar från omkring sekelskiftet 1800/1900. Flera stenar har infällda porslinsmedaljonger av Thorvaldsen. Även några äldre kalkstenshällar från början av 1800-talet med oläslig text finns. Lantbrukare är den vanligaste titeln men här finns även apotekare, vagnmakare, smedmästare och skomakarmästare som visar att byn också varit en aktiv hantverkarby kring sekelskiftet. På östra utvidgningen är stenarna lägre och horisontella.

Byggnader på kyrkogården

Inga övriga byggnader finns på kyrkogården.

Kulturhistorisk karaktärisering för Simlinge kyrkoanläggning

Byn är omgiven av böljande jordbruksmark med gårdar. Vägarna är delvis kantade av pilar. Kyrkan ligger i nära anslutning till före detta skolan som nu är församlingshem. Trots skiftesperiodens förändringar kan man urskilja bykärnans bebyggelsestruktur i bland annat den ännu bevarade allmänningen.

Kyrkogården är omgärdad av en gråstensmur med dekorativa gjutjärnsgrindar och en trädkrans. Kyrkogårdens karaktäriseras av sent 1800-talsideal med singeltäckta gravplatser omgärdade av buxbom med högresta stenar enligt tidstypiskt sydsåknskt mönster. Många äldre stenar är bevarade på sina platser.

Kyrkan karaktäriseras exteriört av medeltid och 1850-tal. Kyrkan är en delvis bevarad romansk kyrka bestående av långhus, kor och halvrund absid i öster byggd i tegel i början av 1200-talet. Sten var det vanligaste materialet i kyrkor vid denna tid men några kyrkor byggdes i tegel, framförallt i två områden i Skåne, i sydväst och i nordöst. Långhuset förlängdes västerut vid mitten av 1800-talet, och ett nytt torn byggdes. Kyrkan har välbevarade medeltida takfriser. Absidens lilla fönster har medeltida förebild men tillkom 1972.

Kyrkorummet har vita väggar och valv, rött tegelgolv och slutna bänkar. Kyrkan innehåller medeltida murverk men interiören har mer 1850-talskaraktär. Kryssvalven i långhuset murades upp på nytt 1852, de stora fönstren och orgelläktaren tillkom. Kor och absid har kvar sin medeltida utbredning. Den senaste större renoveringen var 1972 av Eiler Græbe då vapenhuset byggdes om, tegelgolvet lades, väggen i tornbågen byggdes, ny bänkinredning och ny orgel tillkom.

Tegelgolvet är en återgång till tidigare tegelgolv och bänkarna är slutna lik de tidigare. Vapenhusets omålade furuväggar bryter däremot från all övrig inredning.

Kyrkans tidigaste historia är avläsbar i till exempel ett igenmurat fönster som syns ovan valven på vinden. Triumfbågens ojämnhet visar på en tidigare läktarpredikstol.

Kyrkan äldsta inventarium är den medeltida dopfunten från kyrkans byggnadstid med fris av huggna liljor. Altare, predikstol och altarpupsats är alla snidade 1623 med ett gemensamt formspråk. Predikstolen i renässansstil är delar av en tidigare läktarpredikstol vilket är ovanligt.

Att tänka på

- Kyrkogårdens gråstensmur med gjutjärnsgrind och trädkrans bidrar till kyrkogårdens upplevelsevärde.
- Kyrkan är en delvis bevarad tegelkyrka från början av 1200-talet som byggdes till under 1800-talet. Medeltida murverk finns således i absid, kor och delvis i långhuset.
- Altarordningen bör bevaras som en helhet.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen före utgången av år 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4 kap. 3§.

Kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Simlinge 32:1 som utgör den ungefärliga bytomten enligt äldre lantmäterikartor. I kyrkogårdsmuren hittades ett föremål liknande en handkvarn som utgör reg. Fornlämning Simlinge 1:1. Fornlämningar skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Skånska kyrkor, Skånes Hembygdsförbund årsbok 1997

Underhållsplan för Simlinge kyrka, 2017-05-04, Erika Martin Arkitekter AB

Skånes medeltida dopfuntar, Lars Tynell 1913-21

Övriga uppgifter

Denna rapport om Simlinge kyrka, Skytts kontrakt, har upprättats av:
Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)
Karl Johan Kember (granskning),
Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden
JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2018-08-30 Färdigställd rapport: 2018-10-18

Simlinge kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk-tegel
Fasadmaterial:	Puts-sprit
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak Spira Halvt kägeltak
Taktäckningsmaterial:	Takpannor, strängpressade, enkupiga, Plåt, falsad, förskjutna hakfalsar
Byggnadsdel:	Torn-väster Långhus Kor-smalare-öster Absid-rundad-öster